

TEMEIURI BIBLICE NOUTESTAMENTARE CU PRIVIRE LA OFICIEREA SFINTELOR TAINE ȘI IERURGII BISERICEȘTI (XII)

- SFÂNTA EUHARISTIE -

Protopop dr. Ioan Bude

NEW-TESTAMENT BIBLICAL GROUNDS CONCERNING THE OFFICIATION OF THE HOLY CHURCH SACRAMENTS AND BLESSINGS (12)

Abstract: Addressing mostly priests and Religion teachers, but also any believer, the entire publicistic series that we commence at this point desires, in a straightforward, plain and clear manner (without proposing thematic biblical theology approaches, but by means of a rigorous selection of minimally commented texts), to bring forth again *The Truth* of the Holy Sacraments before the readers, whoever they might be or – why not? – lead the readers before *The Truth*, That „is the same for yesterday, today and forever” (*Jews 13, 8*): The Lord and Our Saviour, Jesus Christ, present, alive and active in all undertakings of His Church

Keywords: holy sacraments, blessings, biblical theology, Church

SCURT CUVÂNT INTRODUCATIV

Mântuirea obiectivă a omenirii s-a împlinit, așa cum se știe, prin Jertfa vie și sângeroasă a Domnului nostru Iisus Hristos (de) pe Cruce, adică prin moartea și Învierea Sa, ca punct culminant al misiunii Sale răscumpărătoare.

Actualizată permanent și nesângeros pe Altarele creștine, Jertfa Mântuitorului constituie izvorul tuturor Tainelor Sfinte ale Bisericii, prin care El este și va fi prezent în mod real și substanțial în Biserică și în istorie „**până la sfârșitul veacului**” (*Matei 28, 20*), revărsând în chip văzut și neconținut harul Său cel nevăzut peste toți oamenii și peste toată făptura care „**împreună suspină...**, **așteptându-și înfierea și răscumpărarea**” (cf. *Romani 8, 20-23*).

Această Jertfă nesângeroasă, euharistică, a Noului Testament, a fost special instituită de Însuși Hristos Domnul, chiar înainte de Patima Sa, în cadrul Cinei celei de Taină, după cum ni se relatează în textele biblice de la *Matei* (26, 26-28); *Marcu* (14, 22-24); *Luca* (22, 19-20) și *I Corinteni* (11, 23-26). Iar în Evanghelia după Ioan (*cap. 6*), citim despre necesitatea împărtășirii noastre din roadele ei: **Trupul și Sângele Domnului**, denumite teologic „**Pâinea vieții**”, sau „**Pâinea cea vie, care Se coboară din cer.**”

Pe parcursul lucrării, textele euharistice de mai sus, ca și toate celelalte texte biblice, euharistice, vor fi prezentate și analizate cu amănuntul, sub toate aspectele lor tematice, atât sinoptic, cât și separat.

1. Terminologia biblică noutestamentară a Jertfei euharistice

Denumirea actuală, de „**Dumnezeiasca Liturghie**” (*he Théia Leitourghia*)¹, a Jertfei euharistice a Noului Testament, a cunoscut în decursul timpului și diferite alte forme, atât în terminologia biblică noutestamentară, cât și în Tradiția veche a Bisericii. În continuare, vom prezenta câteva dintre cele mai cunoscute denumiri biblice noutestamentare:

a). – „**Frângerea pâinii**” (gr: „Klâsis toũ ‘ártou”; lat: „fractio panis”: *Matei* 14, 19; 15, 36; 26, 26; *Marcu* 6, 41; 8, 6; 14, 22; *Luca* 9, 16; 24, 30, 35; *Fapte* 2, 42, 46; 20, 7; *I Corinteni* 10, 16);

b). „**Cina (Masa) Domnului**” (Kyriakón deĩpnon”: *I Corinteni* 10, 21; 11, 20);

c). „**Paharul binecuvântării**” („Potérion thes euloghías”: *I Corinteni* 10, 16);

d). „**Paharul Domnului**” („Potérion toũ Kyriou”: *I Corinteni* 10, 21);

e). „**Pâinea**” („ártos”) și „**Paharul Domnului**” („to potérion toũ Kyriou”: *I Corinteni* 11, 26-27);

f). „**Prinos și Jertfă** (adusă, n.n.) **lui Dumnezeu**” („Prosforân kai Thysian to Theō”: *Efesenii* 5, 2; cf. și *Romani* 12, 1);²

În acest context terminologic cele mai prețioase „jertfe de laudă” aduse lui Dumnezeu de credincioșii creștini, adică „rodul buzelor” ce exprimă o stare a inimii (cf. *Evrei* 13, 15), sau „jertfele devoționale, ființiale, duhovnicești” (*I Petru* 2, 5), sunt chiar creștinii înșiși, ca niște „jertfe vii” („thysia zósa”), a căror întregă viață este o reală „închinare duhovnicească” („he loghiké latréia” – *Romani* 12, 1).

2. Terminologia Jertfei euharistice în Tradiția veche a Bisericii³

Când cele mai timpurii „lumini” ale epocii patristice au început să se aprindă rând pe rând pe bolta Bisericii, cei dintâi care și-au însușit întocmai, atât adevărurile ei de credință, cât și întreaga ei terminologie cultică, au fost Sfinții Părinți ai creștinismului primar, urmați apoi de Marii Dascăli ai lumii și Ierarhi

din secolul IV și apoi și din următoarele. Foarte rar, aceștia și-au îngăduit să mai adauge și alte denumiri teologice, pe lângă cele biblice, adică deja consacrate, atât Jertfei euharistice cât și celorlalte Sfinte Taine, având însă grijă ca prin formulările lor, ca niște elegante broderii, întreaga slujire a Bisericii să sporească în bogăție și frumusețe harică.

Ilustrative în acest sens, sunt cele câteva exemple pe care le enumerăm în continuare:

a). „**Euharistia**” (termen devenit propriu mai întâi „Didahiei”, apoi întâlnit și la Sfântul Iustin Martirul; din secolul al III-lea, devine cel mai utilizat termen, împreună cu cel de „Liturghie”);

b). „**Aducere**” (gr. „**prosfora**”; lat. „**oblatio**”; termen întâlnit în formulele dogmatice din *Canoanele 19 și 58 – Laodiceea*, apoi la Clement Romanul, Tertulian, Eusebiu de Cezareea și Sfântul Ioan Gură de Aur. Este sinonim cu termenul „**anaforă**”);

c). „**Taină**”/„**Mister**” („**mysterion**”: termen utilizat mai întâi de Sfântul Ignatie Teoforul, apoi și de Sfinții Părinți ai „Veacului de Aur” (sec. IV): Atanasie cel Mare, Vasile cel Mare, Grigorie de Nyssa și Ioan Gură de Aur);

d). „**Jertfă**” (gr. „**thyssia**”, lat. „**sacrificium**”: în *Didahia*, apoi la: Tertulian și la Sfinții: Ciprian al Cartaginei, Vasile cel Mare, Chiril al Ierusalimului, Ioan Gură de Aur și Ioan Damaschin);

e). „**Sfântă slujbă**” („**ierourgia**”: la Origen, în *Scrierile Areopagitice*, la Nicolae Cabasila ș.a.);

f). „**Lucrare tainică**” („**mystagoghia**”: la Sfântul Maxim Mărturisitorul);

g). „**Sfântă adunare**” (gr. „**ăghia sýnaxis**”; „**synagoghi**”; lat. „**collecta**”: în *Constituțiile Apostolice*, în *Canonul 17 Laodiceea*, la Clement Alexandrinul, la Eusebiu de Cezareea, la Sfinții Chiril al Ierusalimului și Ioan Gură de Aur și în *Scrierile Areopagitice*).

Însă, așa cum știm deja, termenul cel mai utilizat pentru definirea Jertfei euharistice, atât în uzul teologilor, cât și al clericilor și al credincioșilor, este cel de „**liturghie**” („**leitourghia**”), un vechi cuvânt grecesc care exprimă o lucrare comună, de interes public. În fond „liturghia” este cea mai solemnă ceremonie (cultică) a Bisericii, de consacrare și de cuminecare a clericilor și credincioșilor cu Hristos cel jertfit „**mai înainte de întemeierea lumii**” (*I Petru 1, 20*), pentru mântuirea noastră,⁴ dovadă că toată viața Bisericii primare se desfășura dintru început sub semnul unei perpetue consacrări liturgice (cf. *Romani 12, 1*).

De reținut deci, că înțelesul acestui termen s-a restrâns exclusiv la noțiunea de *Jertfă euharistică* (respectiv „**Liturghia**”), încă de prin secolele al V-lea și al VI-lea.

PARTEA I

PREFIGURĂRI ALE SFINTEI EUHARISTII
ÎN TEXTELE EVANGHELICE

CAPITOLUL I

ÎN EVANGHELIILE SINOPTICE

a). *Matei 4, 2-4 (Marcu 1, 13; Luca 4, 2-4)*: „**Ci apropiindu-se, ispititorul a zis către El: „de ești Tu Fiul lui Dumnezeu, zi ca pietrele acestea să se facă pâini!**

Iar El, răspunzând, a zis: „Scris este: Nu numai cu pâine va trăi omul, ci cu tot cuvântul care iese din gura lui Dumnezeu.”

Avem aici prima dintre cele trei subtile ispitiri la care a fost supus Iisus Domnul (cu acordul Său), de către diavol, în pustia Carantaniei (undeva, în apropiere de Iordan, la NV de Ierihon)⁵, după o postire continuă de 40 de zile. Așa cum am spus, ispita era subtilă, diavolul încercând compromiterea dumnezeirii Mântuitorului. Ca Om, Iisus chiar ar fi putut fi tentat să-i demonstreze diavolului că El este și Dumnezeu, fapt deloc lipsit de importanță în acele momente, mai ales că era vorba de începutul misiunii Sale pământești.

Dar, demonstrându-i acest adevăr, Iisus n-ar mai fi fost Dumnezeu, pentru că un Dumnezeu care Se lasă atras în logica ispititorului, nu mai este Dumnezeu! Însă El dăruiește ispita, apelând la o autoritate superioară logicii diavolului, la un terțium care-i scăpase din vedere ispititorului: „**...nu numai cu pâine va trăi omul, ci cu tot cuvântul care iese din gura lui Dumnezeu...**” (*Deuteronom 8, 3*). Exprimându-Se astfel, Iisus nu Se referă direct la Sf. Euharistie și nici nu exclude pâinea ca hrană trupească pentru om, ci arată că Se încrede pe deplin doar în Cuvântul lui Dumnezeu, prin care s-a zidit și lumea și omul.⁶ Pe de altă parte, pâinea, în afara faptului că este un important element natural cu sens generic de hrană arhetipală a omului, deține în Biblie și în special în Noul Testament, un rol esențial pe plan spiritual, când, consacrată liturgic, devine o necesitate euharistică absolută, pentru viața noastră veșnică, așa cum vom constata imediat, în cele ce urmează.

b). *Matei 6, 11 (Luca 11, 3)*: „**Pâinea noastră cea spre ființă dă-ne-o nouă astăzi!**”

Cultul divin public al Bisericii constă din acte liturgice, cântări și rugăciuni rostite și de preot, dar și de credincioși. Dintre toate rugăciunile pe care le rostesc sau le cântă deopotrivă și preoții și credincioșii, cea mai obișnuită și mai ales repetată este Rugăciunea „Tatăl nostru”, adică Rugăciunea Domnească, Împărătească, sau Dumnezeiască, pentru că toate cuvintele din componența

ei sunt dumnezeiești. Nicio altă rugăciune și nici chiar toate rugăciunile Bisericii la un loc, nu se pot ridica la înălțimea ei, pentru că le lipsește complexitatea și, în măsură și mai mare încă, biblicitatea ei.

Rugăciunea Domnească rezumă într-un fel unic întreaga credință creștină, așa cum se desprinde ea din Sfânta Scriptură, ceea ce l-a făcut pe Tertulian s-o numească „breviarum totius Evangelii” („o sinteză a tuturor Evangheliilor”).

Textul nostru (din *Matei 6, 11* și respectiv *Luca 11, 3*), reproduce a patra cerere a acestei rugăciuni, referindu-se, în primă instanță, la pâinea înțeleasă ca hrană zilnică, pe care o așteptăm de la Tatăl ceresc. Dar, așa cum anticipam puțin mai înainte, această pâine nu este doar pâinea materială care întreține trupul, ci mai ales pâinea euharistică, „pâinea vieții”, „Pâinea cea vie care s-a pogorât din cer”, menită a hrăni pentru veșnicie, atât natura complexă, dihotomică a fiecărui om credincios, cât și ființa comunitară a întregii Biserici.⁷

c). *Matei 14, 14-21* (*Marcu 6, 34-44*; *Luca 9, 11-17*; *Ioan 6, 1-13*): „**Și ieșind** (Iisus din corabie, n.n.) **a văzut mulțime mare și I S-a făcut milă de ei și a vindecat pe bolnavii lor, Iar când s-a făcut seară, ucenicii au venit la El și I-au zis: locul este pustiu și vremea iată a trecut; deci dă drumul mulțimilor ca să se ducă în sate, să-și cumpere de mâncare. Iisus însă le-a răspuns: n-au trebuință să se ducă; dați-le voi să mănânce! Iar ei I-au zis: nu avem aici decât cinci pâini și doi pești. Și El a zis: Aduceți-Mi-le aici! Și poruncind să se așeze mulțimile pe iarbă și luând cele cinci pâini și cei doi pești și privind la cer, a binecuvântat și, frângând, a dat ucenicilor pâinile, iar ucenicii mulțimilor. Și au mâncat toți și s-au săturat și au strâns rămășițele de fărâmituri, douăsprezece coșuri pline. Iar cei ce mâncaseră erau ca la cinci mii de bărbați, afară de femei și de copii.”**

Faptele minunate relatate mai sus, s-au petrecut după uciderea (de către Irod Antipa) a Sfântului Ioan Botezătorul, când Iisus Domnul S-a retras, întristat, însingurat și profund marcat, dincolo de lacul Ghenizaret, în partea de N-E a acestuia, lângă Betsaida Iulia. Voia să Se reculeagă și să mediteze în liniște la marea pierdere a lumii de atunci, în persoana Sfântului Prooroc Ioan Botezătorul. Însă văzându-l plecând cu corabia, mulțimile L-au urmat, înconjurând lacul pe uscat; unii erau din Galileea, dar alții au venit chiar din Ierusalim. Văzându-i astfel adunați, lui Iisus I Se face milă de ei și le vindecă bolnavii, apoi, deloc întâmplător, Își prelungește cuvântul până târziu, spre seară. Îngrijorați, Apostolii intervin și are loc dialogul pe care-l știm: „**Locul este pustiu și iată că vremea a trecut; dă drumul mulțimilor ca să se ducă prin sate să-și cumpere de mâncare**” (*Matei 14, 15*). Însă răspunsul Lui îi surprinde: „**Nu trebuie să se ducă; dați-le voi să mănânce!**” (*14, 16*): „**Nu avem aici decât cinci pâini și doi pești**” (v. 17). El însă le poruncește: „**Aduceți-le, aici, la Mine!**” (v. 18). De acum începe, de fapt, minunea. Este

singura minune a lui Iisus (exceptând Învierea), care este relatată în toate cele patru Evanghelii (*Marcu 6, 34-44; Luca 9, 11-17 și Ioan 6, 1-14*).⁸

Sfântul Evanghelist Marcu ne spune că mulțimea a fost așezată pe iarbă, la porunca lui Iisus, în cete de câte cincizeci și de câte o sută de oameni (*Marcu 6, 40*). Apoi, **„Iisus luând cele cinci pâini și cei doi pești, privind la cer, a binecuvântat; și, frângând, a dat ucenicilor pâinile; iar ucenicii, mulțimilor. Și au mâncat toți și s-au săturat; și au strâns rămășițele de fărâmituri, douăsprezece coșuri pline”** (*Matei 14, 19-20*), iar numărul celor hrăniți era **„ca la cinci mii de bărbați, afară de femei și de copii”** (v. 20).

Din relatările Evangheliștilor ne putem da seama că toți au consemnat această minune, nu numai informativ, ca fapt senzațional, ci având în mintea lor semnificația ei spirituală.⁹

Prin expresiile **„s-a înserat”**, sau **„vremea a trecut”** (*Matei 14, 15 și loc. par.*), începe deja, în relatare, paralelismul cu descrierea Cinei celei de Taină. Tot așa, niciunul dintre Evangheliști nu s-a gândit că relatează o minune despre o hrană obișnuită; toate gesturile făcute de Iisus acum, coincid cu cele din seara premergătoare Sfintelor Patimi, când a instituit Sfânta Euharistie.¹⁰

Cele patru verbe: **„a lua”**; **„a binecuvânta”** (respectiv **„a mulțumi”**); **„a frânge”** și **„a da”**, utilizate la instituirea Sfintei Euharistii, sunt prezente și în relatarea acestei minuni.¹¹

Iar cele **„douăsprezece coșuri pline de fărâmituri”**, confirmă că nu era permis ca această pâine minunat înmulțită, să se piardă, sau să se risipească, cumva, ceva din ea, pentru că era o prefigurare a Sfintei Euharistii.¹²

d). *Matei 15, 32-39 (Marcu 8, 1-9)*: **„Iar Iisus, chemând la Sine pe ucenicii Săi, a zis: Milă îmi este de mulțime, că iată sunt trei zile de când așteaptă lângă Mine și n-au ce să mănânce; și să-i slobozesc flămânzi nu voiesc, ca să nu se istovească pe drum. Și ucenicii I-au zis: De unde să avem noi, în pustiu, atâtea pâini, cât să săturăm atâta mulțime? Și Iisus i-a întrebat: Câte pâini aveți? Ei au răspuns: șapte și puțini peștișori. Și, poruncind mulțimii să șadă jos pe pământ, a luat cele șapte pâini și peștii și, mulțumind, a frânt și a dat ucenicilor, iar ucenicii mulțimilor. Și au mâncat toți și s-au săturat și au luat șapte coșuri pline cu rămășițe de fărâmituri. Iar cei care au mâncat erau ca la patru mii de bărbați, afară de femei și de copii. După aceea a dat drumul mulțimilor, S-a suit în corabie și S-a dus în ținutul Magdala.”**

Despre această a doua minune, prin care Iisus înmulțește șapte pâini și puțini peștișori, săturând **„ca la patru mii de bărbați”**, știm că o mai avem relatată doar la *Marcu 8, 1-9*, fiind săvârșită în același mod, cu aceleași gesturi și cu utilizarea acelorași expresii ca și în cazul celei dintâi. Singurele deosebiri constă în faptul că aici avem o altă locație (țărnul vestic al Mării Galileii), că pâinile au fost șapte, iar peștii mai mulți decât doi, că anotimpul era cel de

vară (căci oamenii ședea pe pământ, pentru că iarba era uscată) și în loc de cinci mii, acum erau doar patru mii de oameni, iar coșurile cu fărâmituri, acum erau doar șapte.

Încolo, ca și în primul caz, această a doua minune a înmulțirii pâinilor, se prezintă nu numai ca o manifestare firească a puterii dumnezeiești a Domnului Iisus Hristos, ci are și ea, exact aceeași conotație de prefigurare liturgico-euharistică¹³ a „Pâinii vieții” care „Se pogoară din cer.”

e). *Matei 16, 5-6, 9-12 (Marcu 8, 14-21; Luca 12, 1)*: „**Și mergând ucenicii pe celălalt țărm, uitaseră să ia pâine. Iar Iisus le-a zis: Luați aminte și feriți-vă de aluatul fariseilor și al saducheilor! Iar ei cugetau în sinea lor, zicând: Aceasta, pentru că n-am luat pâine! Dar Iisus, cunoscându-le gândul, a zis: Ce cugetați în voi înșivă, puțin credincioșilor, că n-ați luat pâine ? Tot nu înțelegeți, nici nu vă aduceți aminte de cele cinci pâini, la cei cinci mii de oameni și câte coșuri ați luat? Nici de cele șapte pâini, la cei patru mii de oameni și câte coșuri ați luat ? Cum nu înțelegeți că nu despre pâine v-am vorbit, ci să vă feriiți de aluatul fariseilor și al saducheilor? Atunci au înțeles că nu le-a spus să se ferească de aluatul pâinii, ci de învățătura fariseilor și a saducheilor.**”

Secțiunea de mai sus, mai ales prin versetele 9-11 (și *loc. par.*), în care Însuși Iisus Domnul recapitulează belșugul rămășițelor hrănirii (12, respectiv 7 coșuri pline) cu pâine euharistică, a miilor de oameni care s-au săturat în mod minunat, constituie atât un avertisment împotriva nocivității învățăturilor iudaismului târziu (cf. *Luca 12, 1*), cât și un argument în favoare învățăturii Evangheliei lui Hristos¹⁴. Aici, „zymi = („azimă”) = „didahé”=(învățătură), potrivit cuvintelor Sfântului Ignatie Teoforul: „Îndepărtați, dar, aluatul rău, cel învechit, cel înăcrit... Este o nebunie să vorbești de Hristos și să trăiești ca iudeii. Că nu creștinismul a crezut în iudaism, ci iudaismul în creștinism, în care s-a adunat toată limba care a crezut în Dumnezeu.”¹⁵

Desigur, la cele mai de sus putem adăuga și parabola aluatului din *Matei 13, 33 (Marcu 8, 15; Luca 13, 20-21)*: „**Asemenea este Împărăția cerurilor, aluatului pe care, luându-l, o femeie l-a ascuns în trei măsurii de făină, până ce s-a dospit toată**”, dar aici „aluatul” simbolizează puterea lui Dumnezeu de a transforma lumea¹⁶, după cum și în scrierile rabinice, același „aluat” constituia o metaforă spre a ilustra rodul pozitiv al Torei în viața comunității mozaice.¹⁷

CAPITOLUL II

ÎN EVANGHELIA a IV-a

În Evanghelia a IV-a, minunea înmulțirii, de către Hristos Domnul, a celor cinci pâini și doi pești și săturarea cu ele a peste cinci mii de suflete (*Ioan 6, 1-13*), constituie nu numai o nouă dovadă a atotputerniciei și dumnezeirii Sale, ci și un preludiu la o înaltă lecție de teologie euharistică (*Ioan 6, 22-59*), pe care Iisus o va expune în Capernaum, atât propriilor ucenici, cât și imensului auditoriu ambulant al mulțimilor, gata oricând să „**ocolească pământul și marea**”, spre a-L vedea și asculta.¹⁸

În privința locului și timpului săvârșirii acestei minuni, avem în vedere textele din *Ioan 6, 17* și *Luca 9, 10*, localizând-o în partea de N-E a Lacului Ghenizaret și anume lângă Betsaida – Iulia.¹⁹ Denumirea de „Marea Tiberiadei”²⁰, dată de Sfântul Evanghelist Ioan Lacului Ghenizaret, mai apare doar o singură dată în Noul Testament, în *Ioan 21, 1*.

Evanghelia a IV-a nu ne spune cum a ajuns Domnul cu Apostolii Săi în aceste locuri pustii. Aflăm în schimb de la sinoptici că a venit cu corabia, traversând lacul, din dorința de a Se retrage din mijlocul mulțimii care-L asalta. Dar n-a fost să fie așa, pentru că, urmând țărmul nordic, mulțimea o ia pe jos (cf. *Matei* și *Marcu*), în direcția în care a plecat Iisus cu corabia, neînțelegând să-I lase puțin răgaz de odihnă.

Trecând „**dincolo**”, Iisus „**S-a suit în munte și a șezut acolo cu ucenicii Lui**” (v. 3). „**Și era aproape Paștile, praznicul iudeilor**” – ține să precizeze mai departe Sfântul Ioan (în v. 4). De fapt este al doilea Paști din timpul activității pământești a Domnului Hristos, menționat în Evanghelia a IV-a (primul apare în *Ioan 2, 13* ș.u.).

Același lucru l-au confirmat și sinopticii, îndeosebi *Matei (14, 19)* și *Marcu (6, 39)*, notând că mulțimea s-a așezat „**pe iarbă verde**” (*Marcu*). Aceasta înseamnă că trebuie să fi fost în luna aprilie (Nissan), pentru că imediat după aceea iarba se usca în acele locuri. La rândul lui și Sfântul Ioan notează că „**era multă iarbă în acel loc**” (v. 10).

Amintind aici de sărbătoarea Paștilor, desigur că Sfântul Evanghelist Ioan n-a avut în vedere numai „praznicul iudeilor”, ci ca unul care privea toate din perspectiva Învierii, intenționa să pună minunea înmulțirii pâinilor (urmată de cuvântarea despre Pâinea vieții), în legătură cu Paștile Bisericii.²¹ De fapt, în contextul dat, menționarea de acum a Paștilor, de către autorul Evangheliei a IV-a, a fost motivată mai degrabă teologic decât cronologic²², întrucât „pâinea pe care Domnul este pe punctul de a o da poporului, idealizează (depășind valoric Paștile ebraic) și situează marea minune, sub semnul ospățului euharistic creștin.”²³

În aceeași manieră ar trebui să înțelegem și v.5: „**Deci, ridicându-Și ochii și văzând că mulțime multă vine către El...**”

Faptul fizic al apropierii mulțimilor de Iisus poate fi interpretat, pe de o parte, ca o profeție mesianică deja împlinită, prin participarea tuturor popoarelor la ospățul mesianic²⁴, iar pe de altă parte, ca o prefigurare a împlinirii propriei profeții a Mântuitorului, când zicea: „...**că mulți de la răsărit și de la apus vor veni și vor sta la masă cu Avraam, cu Isaac și cu Iacov în Împărăția cerurilor**” (*Matei 8, 11*; cf. *Luca 13, 28-29*).

Potrivit relatării Sfântului Ioan, văzând Iisus că mulțimea se apropie de El, imediat a luat inițiativa hrănirii ei. Sinopticii, dimpotrivă, spun că înainte de a-i hrăni, Iisus i-a învățat multe, vindecându-i apoi și pe cei bolnavi, aduși acolo. Totodată ei reproduc mai în amănunt și dialogul dintre Iisus și Apostoli cu privire la necesitatea „slobozirii” mulțimii spre a-și procura de mâncare. În acest caz, inițiativa ar fi avut-o Apostolii (*Matei 14, 15*; *Marcu 6, 35-36*)²⁵.

Spre deosebire de sinoptici, la Sfântul Ioan, Iisus are această inițiativă și procedează direct la hrănirea acestei mulțimi flămânde „ca Unul Care știe că omul are nevoie și de hrană materială. Nu-i poate lăsa lipsiți de ea pe cei ce-L caută (cf. *Matei 6, 32-33*), dar odată cu ea, le va da și hrana spirituală, cea care rămâne spre viața veșnică (v. 27).”²⁶

Urmează apoi un minidialog extrem de semnificativ:

„– **De unde vom cumpăra pâine ca să mănânce aceștia ?**” (v. 5). De fapt Domnul știa ce va face și cum va hrăni mulțimea, dar pune această întrebare ca Apostolii să-și dea seama că în condițiile date, această problemă era imposibil de rezolvat prin mijloace omenești (v. 6). Răspunsul trebuia să fie prompt, decis, direct:

„– **De la Dumnezeu!**” Acesta ar fi fost un răspuns spontan, dar corect, al credinței.²⁷ Dar Sfântul Apostol Filip, atunci, n-a putut trece examenul acestei „încercări” și răspunde cu un simplu calcul omenească: „**Pâini de două sute de dinari nu le vor ajunge, ca să ia fiecare câte puțin**” (v. 7)

Minidialogul de mai sus crează un paralelism între textul ioaneic de aici și alte episoade din istoria Exodului, cum ar fi minunea manei din pustie (*Ieșirea 16*), sau cea a prepelițelor (*Numerii 11*). Precum s-a exprimat Filip acum, tot așa a zis și Moise atunci: „**De unde să iau și să dau eu carne la tot poporul acesta ?**”

Auzind discuția, Apostolul Andrei face o rapidă investigație prin mulțime²⁹, apoi intervine, anunțând rezultatul: „**Este aici un băiat care are cinci pâini de orz și doi pești. Dar ce sunt acestea la atâția ?**” (v. 9). Intervenția lui Andrei nu face decât să accentueze incapacitatea omenească de a ieși din impas.

„Băiatul”³⁰ amintit aici de Sfântul Andrei, nu e pomenit de sinoptici. Menționarea lui în Evanghelia după Ioan, depășește realitatea istorică din două puncte de vedere: pe de o parte, se evidențiază în acest fel, mai bine decât la sinoptici, paralelismul dintre această minune și textul din *IV Regi 4, 42-44*, unde Proorocul Elisei, cu 20 de turte de orz și un săcușor de grăunțe de grâu proaspăt, aduse lui de un om, a săturat o sută de oameni și i-au mai și rămas.

Pe de altă parte, ofranda de cinci pâini și doi pești, adusă de acel băiat, este o aluzie clară la ritualul euharistic³⁴. În acest sens, Sfântul Justin Martirul (*Apologia I, 65; 67*) ne informează că încă de la începuturile Bisericii, pâinea și vinul pentru Sfânta Euharistie erau aduse ca ofrande sau „cinstite daruri”, la biserică, de către credincioși³², ceea ce continuă să se întâmple și în zilele noastre. Elementul care accentuează și mai mult paralelismul cu minunea lui Elisei, este detaliul menționat de Sfântul Ioan cu privire la calitatea pâinilor, care erau din orz. Corelând acest amănunt cu precizarea evanghelistului: „**Și era aproape Paștile, praznicul iudeilor**” (v. 4), mai apare încă un paralelism: în Vechiul Testament, în fiecare an, de Paști, se aducea la altar „darul legănat” adică un snop de orz, pârga secerișului (*Leviticul 23, 10-15*), secerișul grâului începând după cel al orzului. Tot așa și acum, pâinișoarele de orz, ar putea fi considerate ca o pârgă euharistică a marelui „seceriș” de care pomenește Iisus în *Matei 9, 37-38; Luca 10, 2* ș.u.; *Ioan 4, 35* ș.u. Deși pâinea de orz era pâinea ieftină, a oamenilor săraci³³, prin binecuvântarea ei de către Domnul, cele cinci pâinișoare modeste vor constitui o hrană mult mai prețioasă decât mana din pustie, prefigurând pâinea euharistică.

*

* *

În ceea ce privește peștii, despre care – deși sunt menționați de către toți evangheliștii – n-am vorbit încă nimic până acum, ei constituie alături de pâine, hrana pe care o dă Domnul și după Înviere Apostolilor Săi (și pe care o mănâncă El Însuși: *Luca 24, 41-43*; aici peștele este asociat cu mierea), peștii fiind și ei un foarte semnificativ simbol euharistic: „Pe țărmul Mării Tiberiadei, Hristos Cel înviat îi așteaptă pe ucenici cu „**jar pus pe jos și pește pus deasupra**”: marea în care se reflecta cerul, lacul Ghenizaret rotund ca cerul, roșeața jăratecului (strălucirea roșului ceresc), peștii, simbolul omului născut din apă și foc, prânzul împărțit în bucuria „nebună” a nemuririi, iată deja Împărăția lui Dumnezeu.”³⁴ În vechea și Sfânta Tradiție creștină, peștele era folosit frecvent ca simbol al lui Hristos și al Sfintei Euharistii, precum și al „omului nou”, născut prin apa Botezului și prin focul Duhului Sfânt (*Matei 3, 11* și *loc. par.*). După cum iarăși știm, în antichitatea creștină, încă din veacul apostolic, termenul „**IHTYS**” (pește), dincolo de aparențele unui simplu substantiv comun grecesc, era de fapt anagrama Mântuitorului, semnificându-I în întregime și numele și opera: „**Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, Mântuitorul**”.

Acest simbol era folosit (prin desenarea lui pe pământ), ca mijloc de recunoaștere între creștini, în epoca persecuțiilor.

Dar el mai apărea, după cum am mai precizat, mai ales în contextul Botezului, exprimând (în accepțiunea apologetului Tertulian), starea celui încreștinat, ca om nou renăscut din „apa vie”: „Dar noi, mici peștișori, ne naștem în (această n.n.) apă.”³⁵ În arta veche evreiască, unde întotdeauna apa era reprezentată ca plină de pești, aceștia simbolizează învierea³⁶, iar în „**Epistola lui Barnaba**” găsim o altă prețioasă mărturie despre semnificația peștilor în apele viei ale Botezului (totul fiind sugerat de profeția din *Iezechie* 47, 8-9 ș.u.): „Această apă, răspândindu-se în Galileea, va sfinți (toate) apele și orice suflet spre care va veni această apă va trăi și va fi vindecat.”³⁷ Desigur că este foarte posibil ca aceste mărturii să fie în strânsă legătură și cu cele două perioade despre pescuirile minunate din *Luca 5, 1-11* și *Ioan 21, 1-14* și cu semnificațiile lor.³⁸

*

* *

Primind deci ofranda celor cinci pâini și doi pești, Iisus poruncește: „**Faceți pe oameni să se așeze**” (*Ioan 6, 10a*). Să ne amintim că la *Marcu 6, 39-40* porunca era de a-i grupa „cete, cete” de câte o sută și de câte cincizeci de inși, iar la *Luca 9, 14*, numai în cete de câte cincizeci de inși, astfel încât s-a putut calcula relativ ușor numărul celor hrăniți prin această minune: „**Deci au șezut bărbații în număr ca la cinci mii**” (v. *10b*). Și *Matei (14, 21)*, precizează că „erau ca la cinci mii de bărbați, afară de femei și de copii”, iar în *15, 38*, unde relatează despre o a doua minune de acest fel, spune că cei hrăniți (cu șapte pâini și câțiva peștișori) erau doar „**patru mii de bărbați, afară de femei și de copii.**”

„**Și Iisus a luat pâinile și, mulțumind, a dat celor ce ședeau; asemenea și din pești, cât au voit**” (v. *11*). Am redat acum și aici originalul grecesc al acestui verset, după ediția critică³⁹, în timp ce în ediția noastră sinodală este dată o traducere armonizată cu cea a sinopticilor³⁹, la care textul este mai amplu: „**Și luând cele cinci pâini și cei doi pești, privind la cer, a binecuvântat și a frânt pâinile și le-a dat ucenicilor, ca să le pună înaintea; asemenea și cei doi pești i-a împărțit tuturor**” (*Matei 14, 19; Marcu 6, 41; Luca 9, 16*). Cu toate acestea, însă, în ambele situații, sensul euharistic al actului minunat, săvârșit de Iisus, este mai mult decât evident.

Deosebirea cea mai importantă dintre Sfântul Evanghelist Ioan și sinoptici este că, (în textul original) el nu menționează frângerea pâinilor și nici pe Apostoli ca distribuitori ai acestora.

Sfântul Ioan ținea să accentueze că singurul Iisus este Cel ce deține și împarte pâinea minunată, care se înmulțește numai în mâinile Sale, astfel încât nu numai că se satură cu toții, ci mai și rămâne din belșug.⁴⁰

O altă deosebire față de sinoptici este aceea că, după Sfântul Evanghelist Ioan, rămășițele sunt adunate tot la porunca expresă a lui Iisus, motivată prin cuvintele. „**ca să nu se pierdă ceva**” (v. 12). Iar Apostolii – așa cum de fapt menționează toate Evangheliile – au adunat și au umplut douăsprezece coșuri de fărâmituri. Sfântul Ioan mai adugă doar că acestea „**au rămas din cele cinci pâini de orz**” (v. 13b). Deci, pâinea dată de Iisus, spre deosebire de mana de odinioară, din pustie (cf. *Ieșirea 16, 20*), trebuia adunată și păstrată, pentru că, ea nu se va strica niciodată.

Lăsând la o parte faptul că Sfântul Evanghelist Ioan a omis mențiunea că Iisus a și frânt pâinea (v. 11), realizăm în schimb, că în concordanță cu specificul (față de sinoptici) Evangheliei sale, relatarea lui conține nu mai puțin *de șase indicii euharistice proprii și anume:*⁴¹

1. Iisus primește pâinile, le binecuvântează și le împarte *personal* mulțimii;
2. Utilizarea verbului „euharistéo”, în loc de „euloghéo”, care apare la sinoptici (dar și la ei avem „euharistéo” la a doua înmulțire a pâinilor: *Matei 15, 36; Marcu 8, 6*);

3. Folosirea (în v. 12-13) a termenilor „sinágo” (a aduna)⁴² și „klásmata” (fărâmituri), termeni existenți deja în ritualul euharistic al Bisericii primare;⁴³

4. Porunca lui Iisus de a aduna rămășițele, reprezintă, pe de o parte, bogăția darului lui Hristos, iar pe de altă parte, simbolizează adunarea laolaltă (încorporarea, sau integrarea) în Biserică, a „**fiilor lui Dumnezeu cei împraștiați**” (*Ioan 11, 52*);

5. Expresia „**ca să nu se piardă ceva**” (v. 12b), amintește de caracterul sacru al părțicelilor euharistice și de grija deosebită a Bisericii primare – precum și a Bisericii Ortodoxe până astăzi – de a le feri de orice profanare;

6. Numărul de douăsprezece coșuri de fărâmituri (menționat de fapt și de sinoptici), este în relație indirectă cu numărul semințiilor israelite și directă cu numărul Apostolilor și evidențiază plenitudinea pâinii euharistice, precum și faptul că din ea s-au săturat nu numai cei cinci mii de bărbați, ci se vor sătura toți oamenii, din toate timpurile, până astăzi și până în veci.

Aceste elemente nu fac decât să anunțe indirect, așa cum am mai precizat, bogata învățătură euharistică, pe care Hristos Domnul o va expune în ampla Sa cuvântare despre „**Pâinea vieții**” (*Ioan 6, 22-59*), la care ne vom referi mai pe larg în finalul părții a II-a a prezentei lucrări.

NOTE BIBLIOGRAFICE

* Mitropolit Nicolae Corneanu, *Quo vadis ? Studii, note și comentarii teologice*, Timișoara, 1990, p. 302;

1. Cf. Mihail Jeltov, *Euharistia* (Art.), în „Enciclopedia Ortodoxă” (în limba rusă), Editura Patriarhiei Moscovei, (începând cu anul 2000), vol. 17, p. 536-537;

2. Cf. Prof. Dr. Vasile Mihoc, *Ierurgiile în Biserica epocii apostolice. Indicii neotestamentare*, în rev. „Ortodoxia”, nr. 3/1985, p. 497-499, substantivul „prosforă” apare la Sfântul Apostol Pavel numai în *Efeseni 5, 2*. În *Efeseni 5, 2*, în asociere cu „thysian”, Îl descrie pe Iisus Domnul, atât ca „Prinos” (prosforan), cât și ca „Jertfă” (thysian) adusă de Însuși Dumnezeu, tot lui Dumnezeu, pentru noi. Există un foarte evident paralelism între *Efeseni 5, 2* și *Romani 12, 1*, marcat de termenul „parasthêsai” (din *Romani*, provenit de la verbul „paristhemi” și desemnând „punerea înainte” a jertfei umane duhovnicești, ca o replică de iubire la Jertfa divină, din *Efes 5, 2* (cf. și *Luca 2, 22*; *I Corinteni 8, 8*; și *Coloseni 1, 28*).

3. Ieromonah Petru Pruteanu, *Liturghia ortodoxă. Istorie și actualitate*, Editura Sofia, București, 2013, p. 12-13;

4. *Ibidem*, p. 13: „Pasul decisiv în folosirea termenului „leitourgia” cu referire la cultul religios îl face traducerea *Septuagintei*, care-l folosește de mai multe ori: la *Ieșirea 30, 20*; *Numerii 18, 6* și *I Paralipomena 9, 13*. De asemenea, termenul este utilizat de mai multe ori și în Noul Testament: *Luca 1, 23*; *Evrei 9, 21*; *Fapte 13, 2*; *Romani 15, 16* ș.a. Cel mai important text din Noul Testament care folosește acest termen este *Evrei 8, 2, 6*, care se referă în special la Mântuitorul Hristos indicându-L ca slujitor (leitourgós) al unei slujiri deosebite (diaforotéras [...] leitourgia).”

5. După Prof. Vasile Gheorghiu, *Sfânta Evanghelie după Matei cu comentariu*, Cernăuți, 1925, p. 169, locul ispitirii ar fi fost Muntele Duka din Iudeea (473 m), un loc, de asemenea, pustiu.

6. Pr. Prof. Univ. Stelian Tofană, *Introducere în Studiul Noului Testament*, Vol. II, Ed. presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2002, p. 169;

7. Mitropolit Nicolae Corneanu, *Quo vadis? Studii, note și comentarii teologice*, Timișoara, 1990, p. 291-294;

8. Pr. Prof. Univ. Dr. Stelian Tofană, *Evanghelia lui Iisus. Misiunea cuvântului*, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2015, p. 128;

9. În ceea ce-l privește pe Sfântul Evanghelist Ioan, versiunea lui în relatarea acestei minuni are un caracter teologic mult mai complex, fapt pentru care îi și rezervăm un spațiu special în Cap. 2 al acestei părți (cf. și Georges Zevini, *Commentaire spirituel de l'Évangile de Jean*, vol. I, trad. de l'italien, par M. Rayer, Paris, 1995, p. 149);

10. Detalii la Leon Morris, *The According to Matthew („The Pillar new Testament Commentary”)*, Erdmans, Grand Rapids, Michigan, 1992, p. 375-379

11. O amplă abordare teologică (sacramental-euharistică), privind acest paralelism verbal, o găsim la Georges Zevini, *o.c.*, I, 149;

12. Cf. Sfântul Ioan Hrisostom, *Omiliile la Matei*, p. 570-571; Sfântul Teofilact, *Tâlcuirea Sfintei Evanghelii de la Matei*, p. 274 și Gherhard Maier, *Evanghelia după Matei*, 500, la Pr. Prof. Univ. Dr. Stelian Tofană, *o.c.*, p. 130-131;

13. Raymond Brown, *The Gospel of Mark. The New Christian Passover Haggada*, St. PB. 8, 1965, p. 137;

14. Pr. Prof. Dr. Vasile Mihoc, *Epistola Sfântului Apostol Pavel către Galateni. Studiu introductiv, traducere și comentariu* (teză de doctorat), în Rev. „Studii Teologice”, nr. 5-6/1983, p. 379.

15. Sfântul Ignatie Teoforul, *Epistola către Magnezieni*, X, 2-3, în „Scrierile Părinților Apostolici”, trad. de pr. D. Fecioru, col. P.S.B., București, 1979, p. 168;

16. Cf. Pr. Prof. Univ. Dr. Vasile Mihoc, *o.c.*, p. 379

17. Detalii la H.L. Strack și P. Billerbeck, *Kommentar zum Neuer Testament aus Talmud und Midrasch*, vol. I, München, 1922, p. 728;

18. Temele euharistice noutestamentare și în special cele din textele ioaneice: *6, 1-15* și *22-59*, au mai fost prezentate (însă la un alt nivel de profunzime), la Prot. Dr. Ioan Bude, în lucrarea „*Conotații biblice despre „Jertfa vie” și limbajul imnic-euharistic*”, (Ed. I și II), Editura Alma Mater, Cluj-Napoca, 2006 și 2007.

19. Redarea din edițiile sinodale ale Noului Testament: „*dincolo de marea Galileii, în părțile Tiberiadei*”, nu are teme. Sfântul Ioan (după textul original) în *v. 1*, spune că „Iisus S-a dus dincolo de marea Galileii Tiberiadei”, iar Sfântul Luca (*9, 10*) spune că faptele s-au petrecut „*într-un loc*”

pustiū lângă cetatea numită Betsaida” (adică Betsaida-Iulia, din N-E punctului de vărsare a Iordanului în lacul Ghenizaret). Sfântul Ioan dă una lângă alta, două denumiri diferite ale lacului, întrucât la data scrierii Evangheliei sale (96 – 100 d.H.), o astfel de denumire va fi fost folosită cu precădere de destinatarii săi dinafara Țării Sfinte (cf. Pr. Prof. Dr. Vasile Mihoc, *Orizonturi biblice; Sf. Ioan Teologul (VI/1)* în „Iisus Biruitorul”, VII (1996), nr. 5 (71), p. 3 și 7;

20. Această denumire provine de la cea a orașului Tiberias (cf. v. 23), întemeiat în anul 26 d.H. de tetrarhul Irod Antipa și denumit astfel în cinstea împăratului Tiberiu (14-37 d.H.). Denumirea de „Lacul Tiberiadei” o mai întâlnim și la istoricul Iosif Flaviu, în *Războiul iudaic IV*, 456;

21. Pr. Prof. Dr. Vasile Mihoc, *art. cit.*, p. 3;

22. C.K. Barrett, *The Gospel According to St. John. An Introduction with Commentary and Note on the Greek Text*, London, 1955, p. 228;

23. Georges Zevini, *o.c.*, p. 146;

24. Cf. *Isaia* 2, 2-3; 25, 6; 56, 6-8; 60, 11-14; *Zaharia* 8, 20; 14, 16 ș.a.

25. L.-Cl. Fillion, *Vie de N.-S. Jesus-Christ (Exposé historique, critique et apologetique)*, t. II, Paris, 1929, p. 425;

26. Pr. Prof. Dr. Vasile Mihoc, *art. cit.*, p. 3;

27. *Ibidem*;

28. *Ibidem*: „Un dinar era pe atunci plata unui pălmaș pentru o zi de muncă; două sute de dinari reprezentau așadar, o sumă importantă. Chiar și cu atâția bani nu se putea cumpăra pâine cât să sature acea mulțime de oameni flămânzi”.

29. L.-Cl. Fillion, *o.c.*, p. 426;

30. Cf. Pr. Prof. Dr. Vasile Mihoc, *art. cit.* p. 3, Sfântul Ioan utilizează aici un diminutiv cu dublu sens: „paidáron”, care nu mai apare niciunde în Noul Testament. Termenul nu desemnează neapărat un copil mic. În *Facerea* 37, 30, e utilizat pentru adolescentul Iosif (în vârstă de aproximativ 17 ani). Un alt sens al lui „paidáron”, e acela de „tânăr rob”. În textul din *IV Regi* 4, 42-44, din care se pare că s-a inspirat Sfântul Ioan, termenul respectiv îl desemnează pe „slujitorul” Proorocului Elisei.

31. Unii teologi, ca și C.K. Barrett (*o.c.*, p. 229) susțin că textul nu ne autorizează a-i atribui Sfântului Ioan intenția unei atari aluzii la ritualul euharistic.

32. Tot așa și Sfântul Clement Romanul, în *Epistola întâi către Corinteni*, XLIV, 4 și Sfântul Irineu, *Contra ereziilor*, IV, XXIX, 5 ș.a.

33. Filon din Alexandria, *Despre legile speciale*, III, 57, spunea că „orzul este bun pentru viețuitoarele necuvântătoare și pentru oamenii fără noroc.”

34. Olivier Clément, *Trupul morții și al slavei. Scurtă introducere la o teopoetică a trupului*, trad. de Sora Eugenia Vlad, Ed. Christiana, București, 1996, p. 21;

35. Tertulian, *De baptismo*, I, 3, la Jean Daniélou, *Simbolurile creștine primitive*, trad. rom. de Anca Oprić și Eugenia Arjoca Ieremia, Editura Amarcord, Timișoara, 1998, p. 47;

36. Geodenough, *Jewish Symbols*, V, p. 36-61, la *Ibidem*;

37. *Epistola lui Barnaba*, P.G., 46, 252 A, *Ibidem*.

38. Cf. Hoskyns, *The Fourth Gospel*, London, 1947, p. 554;

39. Pr. prof. Dr. Vasile Mihoc, *art. cit.*, p. 3;

40. *Ibidem*;

41. Cf. G. Zevini, *o.c.*, p. 149;

42. Ceva mai târziu, în limbajul liturgic al Bisericii, a fost adoptat și consacrat cuvântul „sinaxis”, ca termen tehnic pentru adunarea creștinilor la săvârșirea Sfintei Euharistii;

43. Cf. *Didahia*, IX, 4;